

MOKSLINĖ KONFERENCIJA LIETUVOS 1922 METŲ KONSTITUCIJAI PAMINĖTI

2002 m. spalio 23 d. Vilniaus universitete įvyko mokslinė konferencija „Konstitucijos reikšmė kuriant Lietuvos teisę ir ekonomikos pagrindus“. Šią konferenciją organizavo Lietuvos Respublikos Seimas ir Vilniaus universitetas kartu su Konstitucijų sukakčių minėjimo komisija. Tokia komisija buvo sukurta Lietuvos Respublikos Seimo iniciatyva siekiant deramai paminėti dviejų Lietuvai reikšmingų konstitucijų sukaktis. 2002 m. sukako 80 metų, kai buvo priimta pirmoji nuolatinė Lietuvos Respublikos Konstitucija, formaliai galiojusi iki 1928 m. Kita vertus, praėjo ir 10 metų nuo dabar galiojančios konstitucijos priėmimo. Savaimė suprantama, šie apvalūs jubiliejai paskatino Lietuvos politikus, teisininkus bei istorikus iš naujo pažvelgti į šalies konstitucinę praeitį. Esminį impulsą tam suteikė Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. sausio 12 d. priimtas nutarimas „Dėl 2002 metų paskelbimo Lietuvos konstitucijų sukakčių metais“ (Nr. IX–697). Šio nutarimo 2 straipsnyje įrašyta: „Kreiptis į Vyriausybę ir savivaldybes, mokslininkų bendruomenę ir institucijas, kad būtų skatinami su mūsų Valstybės konstitucine raida bei parlamentarizmu susiję tyrimai ir ieškoma galimybių įamžinti demokratinę tradicijų kūrėjų palikimą“.

Žinoma, mokslininkų bendruomenė neliko nuošalyje. Iš viso Lietuvoje vyko net septynios konstitucijų jubiliejams skirtos konferencijos. Vilniaus universitete spalio 23 d. vykusioje

mokslinėje konferencijoje pagrindinis dėmesys buvo skirtas Lietuvos 1922 m. konstitucijos priėmimo istorinėms aplinkybėms nušviesti, to laikmečio sąlygoms parodyti.

Konferenciją universiteto posėdžių salėje sveikinimo žodžiu atidarė Vilniaus universiteto rektorius prof. Benediktas Juodka. Palinkėjęs konferencijos dalyviams turiningų pranešimų ir diskusijų, jis suteikė tribūną Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkui Artūrai Paulauskui. Savo sveikinimo kalboje A. Paulauskas pažymėjo demokratijos tradicijų tęstinumą ir siejo abu konstitucinius jubiliejus: „Lietuvos konstitucinės teisės raidoje 1922 metų įvykių pastebime kaip lemtingą demokratijos patyrimui ir piliečių savimonei: buvo nustatomi iš esmės dar tuo metu daugeliui Lietuvos gyventojų gerai nepatirti, nežinomi visuomeniniai santykiai, įteisinant prioritetinį lietuvių kalbos vaidmenį, žodžio ir spaudos laisvę, nuosavybės neliečiamumą, visišką lyčių lygybę, valdžių atsiskaitymą rinkėjams ir savivaldą, galimybę tautinėms mažumoms plėtoti savo kultūrą. Tie, kurie kūrė ir priėmė to meto pagrindinį šalies įstatymą – įžvelgė naujos, demokratinės Lietuvos viziją, piliečių visuomenę, mokančią gerbti ir ginti savo teises ir laisves. Šis teisės aktas tapo ne tik Respublikos santvarkos pamatu, užtikrinant jos nepriklausomybę, bet ir pavyzdžiu 1992-ųjų Konstitucijos normoms.“

Konferencijoje pranešimus padarė tyrinėtojai iš Vilniaus universiteto, Lietuvos Respubli-

kos Seimo, Lietuvos istorijos instituto, Valstybinio Vilniaus Gaono žydų muziejaus. Iš viso buvo perskaityti 8 moksliniai pranešimai. Pateikiame jų autorius ir pranešimų pavadinimus pagal konferencijos programą:

Doc. dr. Arūnas Vyšniauskas (Vilniaus universitetas) „Lietuviškos valstybės konstituuimasis geopolitiniu požiūriu“

Doc. dr. Sigūtas Jęgelevičius (Vilniaus universitetas) „Lietuvos laikinųjų konstitucijų ištakų klausimu (1917–1919 m.)“

Prof. dr. Zenonas Butkus (Vilniaus universitetas) „Baltijos šalių konstitucijos ir išorės poveikis jų keitimams tarpukaryje“

Andrius Vaišnys (Lietuvos Respublikos Seimas) „Debatai dėl Konstitucijos projekto. Visuomenės informavimas“

Dr. Rimantas Miknys (Lietuvos istorijos institutas) „M. Römeris apie 1922 metų konstitucijos rengimo užkulisius“

Doc. dr. Algis Kasperavičius (Vilniaus universitetas) „Steigiamasis Seimas ir žymiausi jo oratoriai“

Doc. dr. Vladas Terleckas (Vilniaus universitetas) „Nacionalinės pinigų sistemos sukūrimas 1922 m.“

Arkadij Bliumėn (Valstybinis Vilniaus Gaono žydų muziejus) „1922 m. rugpjūčio 1 d. Lietuvos Respublikos Konstitucijos rengimo

užkulisiai: tautinės mažumos ir jų teisių užtikrinimas“.

Konferencijos pranešimus apibendrinio Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto Naujosios istorijos katedros vedėjas doc. dr. Algirdas Jakubčionis. Jis atkreipė dėmesį į istoriografiniu požiūriu naujus teiginius ir vertinimus, nuskambėjusius pranešimuose.

Konferencijos medžiagą kartu su kitų šalyje vykusių jubiliejinių konferencijų pranešimais numatoma išleisti atskiru leidiniu. Jis neabejotinai turėtų reikšti naują mūsų konstitucinės raidos mokslinių apibendrinimų etapą.

Padidėjęs dėmesys konstitucinės raidos įprasminimui pastaruoju metu pastebimas ir kitose Europos šalyse. Juk daugelyje jų XXI a. pradžioje taip pat sukanka apvalūs jubiliejai nuo tų laikų, kai po Pirmojo pasaulinio karo buvo priimtos reikšmingos konstitucijos. Kita vertus, domėtis konstituciniais dalykais verčia ir europiniai integracijos procesai. Ne paslaptis, kad galvojama apie bendrą Europos Sąjungos konstituciją. Tam rengiami atitinkami projektai ir atliekami fundamentalūs tyrimai. Lietuvai, siekiančiai tapti Europos Sąjungos nare, žinoma, tai irgi aktualu. Dėl to anksčiau nurodytas Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas dėl Lietuvos konstitucijų sukakčių paminėjimo buvo reikšmingas ir savalaikis. Jis stimuliuo ir istorikų bendruomenę naujais tyrimais prisidėti prie šalies konstitucijų ir parlamentarizmo gilesnio įprasminimo.

Arūnas Vyšniauskas